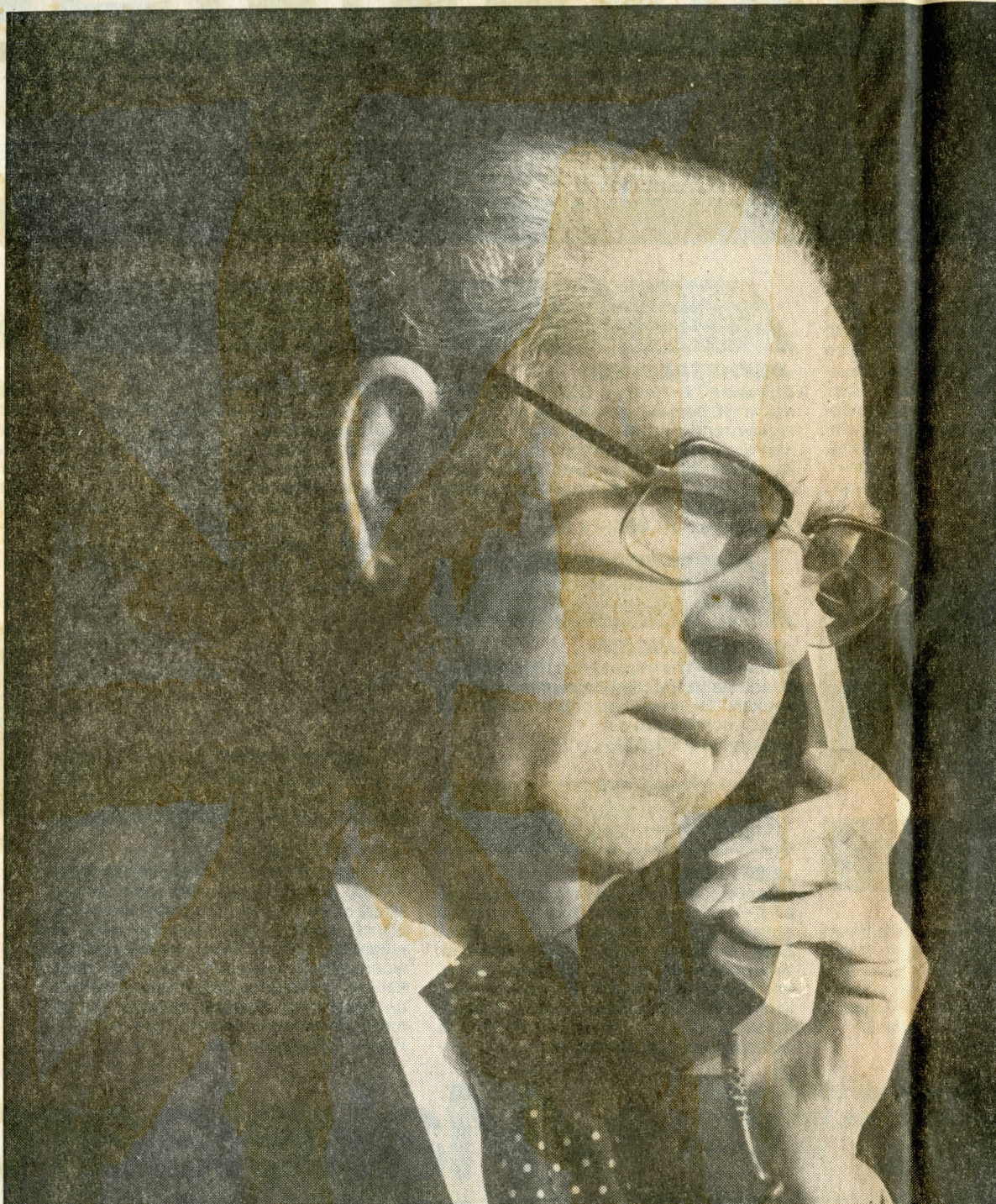

NA TWINTIG JAAR AFSCHEID VAN THEOLOGISCHE HOGESCHOOL KAMPEN

Leeuwander
Cowanb
Nov. 1986

Professor dr. G.P. Hartvelt, hoogleraar symboliek, dogmatiek, dogmageschiedenis en christelijke religie aan de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen, is op 4 november 65 jaar geworden. Aanstaande vrijdag neemt hij afscheid van een arbeidzaam leven. Vanaf 1947 was Hartvelt gereformeerd predikant in Oosternijkerk, Bodegraven, Assen, Delft en Hilversum. In 1960 promoveerde hij cum laude aan de Vrije Universiteit te Amsterdam tot doctor in de theologie op een proefschrift getiteld 'Verum Corpus', waarin hij een bijdrage leverde over een centraal hoofdstuk uit de avondmaalsleer van Calvijn. In 1966 werd Hartvelt hoogleraar in Kampen. Aan de vooravond van zijn vertrek spraken we met de professor over zijn eerste gemeente, over vrijheid, ruimte en afscheid nemen.

„Wij leven van woorden. Mensen schreeuwen om gehoor te vinden. Hoe belangrijk zijn die woorden? Laat me een voorbeeld geven. Stel ik voel me niet lekker. Kom ik bij een dokter en die zegt: ah, iets verkeerd gegeten. Maar hij kan ook zeggen: je moet elders onderzocht worden. Ook een woord, maar daar lig ik 's nachts wel wakker van.” De extensie van een idee is taal. Mensen willen daar iets mee tot uitdrukking brengen. Bepaalde dingen kun je dan ook slechts op een stereotiepe manier zeggen. Tegen je geliefde zeg je: ik hou van jou. Dat kan niet beter. Maar die stereotypie gaat verder. Neem nou het spreken over God. Wij spreken vaak in termen van psalm 23: de Heer is mijn herder. Maar we spreken nooit over God met de woorden van psalm 88. Daar staat: Nu heeft u zelfs mijn vrienden nog van mij weggehaald. Dat zijn twee aspecten die in een eeuwige tweestrijd met elkaar staan. Maar zo zitten mensen ook in elkaar. De polariteit. Anders staat de geschiedenis stil.”

„Ik maak me er zorgen over dat mensen hun emoties steeds minder kunnen uiten. Ze kunnen niet meer communicabel maken wat in hen leeft. Waarom lopen er anders zoveel huwelijken mis? Waar wordt mensen dat nog geleerd? Mensen hebben angst om zichzelf tegen te komen. Mensen willen immers niet heilzaam tegengesproken worden. Wie wil zichzelf af laten graven, zelfs als hij een gifbelt is? Mensen die dat wel gedaan hebben heeft de Rooms-Katholieke Kerk binnen de laatste jaren

dialecten horen spreken. Maar toch, het raakt me. Het doet me denken aan die ouderling in Oosternijkerk, waar ik veertig jaar geleden begon. Die man zei precies hetzelfde."

"Ik wilde al op jeugdige leeftijd predikant worden. Ik weet eigenlijk niet meer precies waarom. Wel herinner ik me dat ik als kind heel erg gefascineerd was door een zendingsfilm. De keuze voor het predikantschap had waarschijnlijk ook te maken met het feit dat ik opgroeide in de sfeer van het piëtistische deel van Brabant. Na het gymnasium ben ik theologie gaan studeren aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Toen ik klaar was met mijn studie en een predikantsplaats zocht, dacht ik bij mezelf: Er is één oord dat ik moet zien te vermijden en dat is Friesland. Tijdens mijn studie had ik me nogal geërgerd aan de Friese studenten in Amsterdam die het vertikten om Nederlands te spreken in gezelschap van anderen."

"Ik kreeg drie of vier beroepen.

Prof. dr. G. P. Hartvelt

Professor Hartvelt en de

"Ik kan nu veertig jaar terug kijken. De prijs die ik daarvoor betaal, is mijn leeftijd. Ik ben onder de indruk van het feit dat mensen vroeger plaats inruimden voor de lof en aanbidding van God. Daar zijn we nu te kortadendig voor geworden. Je moet niet onderschatten wat de techniek teweeg heeft gebracht. Vroeger in Oosternijkerk had ik een kolenkachel die ik bij wijze van spreken liefdevol toesprak. Ik heb veel moeite moeten doen om het binnen warm te krijgen, met turf sjouwen, noem maar op. Nu draai ik aan de knop en binnen tien minuten is mijn huis warm. Dankzij de techniek kunnen we veel meer. De vraag is: willen we dat ook? Dat is een ethische en een politieke vraag. Ik weet wat wij kunnen doen aan de Sahel. Het wereldgeweten moet op een andere manier wakker geschud worden dan door Bob Geldof. Er moeten daar miljarden guldens in plaats van miljoenen guldens heen. Dat moeten we motiveren in de prediking. Willen we dat ook? Waar een wil is, is een weg."

Een mens beschikt in

„Ik kreeg drie of vier beroepen. Dat vond ik meer dan genoeg. Op de valreep werd mij nog gevraagd om predikant te worden in Oosternijkerk. Ha, dacht ik, dat is mooi op de Veluwe. Bleek het achter Dokkum te liggen. Wonen daar ook mensen?, vroeg ik mezelf af. Ik ben toch maar wezen kijken op die ene zondag die ik nog gereserveerd had voor beroepen. Ik bleek meteen verloren te zijn. Het overkwam me gewoon. Al mijn plannen werden verstoord door de vriendelijkheid van de mensen die ik daar tegen kwam.”

„Ik had in Oosternijkerk het idee dat ik als beginnend predikant tegen een groot biljarter mocht spelen die mij honderd punten voorsprong had gegeven. Dan kun je honderd keer stoten zonder verloren te hebben. Die misstoten hebben de mensen in Oosternijkerk in al hun vriendelijkheid opgevangen. Daar ben ik ze nog steeds dankbaar voor. In mijn eerste jaar werd ik meteen geconfronteerd met wat wij in predikantenjargon de tiendaagse veldtocht noemen. Eerste kerstdag viel dat jaar op een vrijdag. Dat betekent dat je vrijdag, zaterdag en zondag moet preken en met Oud en Nieuw weer twee keer. 'Och, broeders, moet ik nu ook nog zaterdag preken?', vroeg ik aan de kerkeraad. Het antwoord: 'Dominee, het maakt niet uit wat u doet, als u maar op de kansel staat.' Daar heb ik een grondregel aan over gehouden: een versnelde baring kan, maar een versnelde dracht is immoreel. Het overdenken van de structuren van wat je wil zeggen, vergt tijd. Dat is me altijd bijgebleven.”

„Mijn preken schrijf ik altijd tot op de punten en komma's uit. Ik

angst voor de vrijheid

heb nooit van punten kunnen preken. Toch is een preek iedere keer weer anders. Dat hangt af van de sfeer in de kerk. Ik noem dat de kairos: een knooppunt in de tijd. Soms klikt het, soms klikt het niet. Dat heb je niet in je eigen hand. Dat geldt niet alleen voor preken. Ook de muziek in de kerk kan raken aan diepten waar het woord niet kan komen. Een enkele keer gebeurt het dat een prachtige melodie correspondeert met een schitterende tekst. Dat is een kairosmoment en daar kan dan geen preek tegen op.”

„Preken is voor mij gedachtengangen combineren met stijlvormen waarin de geheimenis van het evangelie zich kan voltrekken. Je moet van een preekstoel nooit een steekstoel maken. Mensen kunnen niets

terug zeggen. Mensen komen naar jou luisteren: daar trekken ze zelfs hun nette pak voor aan. Je moet hen proberen aan te spreken op wat hen ten diepste beweegt. Het heeft te maken met het scheppen van ruimte. Ik probeer die ruimte te creëren. Wat zeg ik? Ik? Wat een capsones. Als predikant mag je alleen maar het medium zijn. Weer die mond van God, hè. Maar het is heel moeilijk om mensen met ruimte en vrijheid te confronteren, want mensen zijn daar bang voor. Wij zijn kuddedieren. Als we eindelijk vakantie hebben, dan gaan we met duizenden tegelijk op een camping zitten. Maar waar wordt mensen in deze maatschappij nog geleerd om met vrijheid om te gaan? We leven in een kooi van tijd. Iedere morgen om zeven uur gaat die rot wekker. Vrijheid

moeten we letterlijk op onszelf veroveren.”

„Ik ben heel gevoelig voor de infrastructuur in het wijde gebied van de communicatie. Ik ben een sfeergevoelig mens. Ik preek niet graag in grote ruimten. Ik preek liever in een middagdienst als ik weet dat er weinig mensen in de kerk zijn. Dat is een masochistisch trekje van me. Communicatieprocessen voltrekken zich op een raadselachtige manier. Sommige personen brengen de evidentie mee met wat ze zeggen. Kennedy, Mahatma Gandhi, Martin Luther King. Zij hadden een sfeer om zich heen van: ja, hoor bij mij zit je wel goed. Jezus had dat ook: hij bereikte de mensen met God.”

„Een mens beschikt in tegenstelling tot de dieren over een onderscheidingsvermogen, over zelfbewustzijn. We kunnen praten met elkaar, we kunnen reageren op elkaar. Een olifant kan dat niet. Als een olifant ziek wordt, dan keert hij zich van de kudde af. Een mens niet. Een mens wordt geconfronteerd met zijn eigen eindigheid.”

„Ik ben vaak met het sterven bezig. De dood is veel in mijn nabijheid geweest. Dat brengt het vak van predikant ook met zich mee. Het werk wat je doet, stempelt je. Het feit dat ik onlangs 65 geworden ben, zet maar een heel klein streepje onder iets waar ik al veel langer mee bezig ben. De eindigheid kun je niet ontlopen. De eindigheid pakt jou. De dood is een vrije val, met Gods barmhartigheid daaronder. Het probleem van leven en dood is het probleem van de geit en het touw. Een vastgebonden geit wil niet honderd meter verder, maar vijf meter verder. Zo is het met mensen precies zo. Een oude man die op sterven ligt, zegt: och als ik nu nog maar een paar jaar langer mocht leven.”

„Afgelopen vrijdag heb ik mijn laatste college gegeven. De opkomst was optimaal. Na afloop kreeg ik een bos bloemen. Het zou overigens toch al mijn laatste college van de reeks geweest zijn. Vrijdag neem ik definitief afscheid. Of ik ook weemoedig ben? Ach, ik word op golven van sympathie uitgedragen. En bovendien: op een bepaald moment moet je plaats kunnen maken voor een ander. De grootste vorm van naastenliefde is in feite de dood. Dan maak je definitief plaats voor de ander.”

ROBERT VAN DE WOESTIJNE